

Ольга Анатоліївна Гульбс

кандидат психологічних наук, доцент

Краматорський економіко-гуманітарний інститут

САМОВІДНОШЕННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статті розглядається проблема розвитку самовідношення викладача ВНЗ як компонента його професійної свідомості. Розкриваються зміст і напрямки розвитку професійної свідомості та самосвідомості викладача, описані модель і технологія розвитку самовідношення у викладача вищої школи на етапі професійної підготовки та професійної діяльності у ВНЗ.

Ключові слова: «Я-концепція», професійні стосунки особистості, професійна свідомість, самосвідомість, самокерування, самовідношення, самоцінність, саморозвиток, самоінтерес, саморозуміння.

Постанова проблеми. У зв'язку з глибинними соціально-економічними змінами, що відбуваються в суспільстві, потреба у викладачах вищої школи як творчої особистості стає усе більш актуальною. В зв'язку з цим виникає необхідність глибше досліджувати сутність самого викладача як суб'єкта діяльності, зрозуміти закономірності його професійного розвитку. Ці проблеми вимагають пошуку нового змісту теорії і практики професійної свідомості викладача вищої школи. Об'єктивна потреба у вдосконаленні освітнього процесу, створенні умов для розкриття внутрішнього потенціалу особистості викладача вищої школи на основі позитивного самовідношення, недостатня розробленість методологічних і організаційно-методичних основ його розвитку у майбутнього викладача і професіонала визначили актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. У системі професійної освіти методологія особистісно-орієнтованого підходу велику роль відводить питанням саморозвитку, самопізнання, самопроєктування особистості викладача (О. Г. Асмолов, К. А. Абульханова-Славська, С. Н. Бегидова, К. І. Бузаров, С. Д. Максименко, К. Д. Черміт і ін.), підготовки студентів, майбутніх викладачів до творчої професійної діяльності (Є. О. Клімов, О. Ф. Бондаренко, В. А. Семіченко, Н. М. Сажіна, Ф. П. Хакунова і ін.), активізації вузівського навчання (Р. О. Галустов, М. Р. Кудяєв, І. Ф. Харламов і ін.), сучасних технологій навчання у вищій школі (І. П. Підласний, Л. П. Одерій, Д. В. Чернилевський і ін.), сучасної теорії і практики формування професійно-педагогічної культури викладача вищої школи (І. К. Ісаєв, З. К. Меретукова, В. І. Слободчиков і ін.) [1–3; 5; 6; 8; 9; 12]. Однією з найважливіших професійних якостей особистості викладача є сформоване у нього позитивне відношення до себе і інших, оскільки будь-який прояв його соціальної суб'єктності супроводжується включенням в цей процес його самовідношення.

У сучасних дослідженнях є підстави (С. Л. Рубінштейн, О. В. Брушлінський, Д. Б. Богоявленська, С. Д. Максименко, П. Я. Пономарьов і ін.) вважати, що особливості внутрішньої динаміки самосвідомості, структура і специфіка відношення особистості до власного «Я» роблять регулюючий вплив практично на всі аспекти поведінки і діяльність людини, граючи найважливішу роль у встановленні міжособистісних стосунків, в постановці і досягненні цілей, в способах вирішення кризових ситуацій (В. О. Андрєєва, Н. В. Кузьміна, В. А. Семіченко, В. В. Столін, В. В. Третяченко, С. Р. Пантелєєв, Н. В. Чепелева, Н. Ф. Шевченко і ін.) [6; 7; 12; 13; 14–16].

Дослідження розвитку позитивного самовідношення викладача, дозволило виявити, що в психолого-педагогічній літературі дана проблема не отримала достатнього освітлення. Є протиріччя: між практичною потребою в викладачах вищої школи з сформованим і розвиненим позитивним самовідношенням і недостатністю розробленості механізмів і методик його розвитку.

Формування мети та постановка задачі. Обґрунтувати зміст і напрями розвитку позитивного самовідношення як компонента професійної свідомості викладача вищої школи в процесі їх професійної підготовки і професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розуміння психолого-педагогічної та соціальної суті самовідношення (Н. І. Сарджвеладзе (1989), В. В. Столін (1985), С. Р. Пантілєєв (1991)), дозволяє теоретично досліджувати його структуру як деяку «систему когнітивних, емоційних, оцінних і поведінкових ознак», складність якої пов'язана з рівнем розвиненості самосвідомості особистості. Розглядаючи самовідношення як особливу багатофакторну, соціальну, індивідуалізовану, відносно стійку систему, можна виявити динаміку її позитивного розвитку у взаємозв'язку із становленням таких якостей, як самоцінність, самоповага, самоприйняття і ін. [4; 13].

Цілісна Я-концепція розглядається Р. Бернсом (1986) як сукупність всіх представлень індивіда про себе, зв'язана з оцінкою і про інших. Описову складову Я-концепції найчастіше називають образом «Я», або уявленням про себе. Ряд авторів С. Р. Пантілєєв, (1991), В. В. Столін (1985) розуміють це як самовідношення. С. Р. Пантілєєв (1991) відзначає, що образ «Я» — це і самооцінка, і самоповага, і самоприйняття, і емоційно-ціннісне відношення до себе. В. В. Столін (1985) просто називає це як самовідношення. Дослідники зарубіжної психології використовують такі критерії, як: узагальнена самооцінка, самопочуття, кохання до себе, самоповага, самоприйняття, установка на себе (Х. Маркус (1993), П. Нуріус (1993)). В той же час аналіз такої відмінності показує, що в досліджуваній проблемі немає певних концептуальних розмежувань. Стійкої термінологічної бази у сфері дослідження самовідношення доки недостатньо. Існують спроби теоретичного (А. В. Візгина (1987), Л. Я. Гозман (1995), Ю. Н. Емельянов (1994), А. М. Колишко (2001)) осмислення феномена самовідношення [4, с. 129–130].

С. Л. Рубінштейн (1957), визначаючи рушійні сили розвитку, самосвідомості показував, що не свідомість народжується з самосвідомості, з «Я»,

а самосвідомість виникає в ході розвитку свідомості особистості, у міру того як вона стає самостійним суб'єктом. Перш ніж стати суб'єктом практичної і теоретичної діяльності, «Я» самоформується в ній [11, с. 208].

Аналізуючи ті зміни, які намічаються в сучасній професійній освіті, виникає необхідність закладати в особистість майбутнього викладача механізми саморозвитку, саморегуляції, самозахисту та ін. Для цього як майбутньому викладачеві, так і працюючому потрібно допомогати стати суб'єктом самовивчення свого власного «Я». Не дивлячись на слабку розробленість феномена самовідношення, є дослідження, в яких вказується необхідність його використання в професійній діяльності викладача (З. В. Кульневич (1999), Л. Н. Кубашичева (2000), В. В. Третяченко (2000), Н. Д. Шевченко (2006)) [4; 14; 16].

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє говорити про існування різних підходів розгляду відношення людини до себе. З них можна виділити наступні: розуміння самовідношення як афектного компонента самосвідомості (самовідношення в структурі самосвідомості), як риси особистості (самовідношення в структурі особистості), як компонента саморегуляції (самовідношення в системі саморегуляції). Інтеграція цих підходів можлива на основі принципу єдності діяльності особистості і свідомості [4, с. 131].

Системний аналіз самовідношення передбачає його розгляд як представленого одночасно на наступних рівнях буття людини: діяльності, особистості як суб'єкта цієї діяльності і самосвідомості як смислового ядра особистості. Включення в діяльність, особистість осмислює себе як суб'єкта діяльності, результатом такого осмислення є відношення особистості до себе як вираження в самосвідомості особистісного сенсу «Я» по відношенню до мотивів самореалізації. Формуючи в процесі осмислення особистістю себе як суб'єкта життєвих стосунків, самовідношення виступає в структурі особистості як смислова диспозиція. При цьому, будучи стійкою, відносно незалежною від актуального життєвого досвіду, воно проектується в діяльність як установка, стан готовності особистості до тієї або іншої поведінки (Рубінштейн, 1986) [11, с. 216].

Ряд дослідників вважають, що для володіння здатністю відчувати емоційний стан іншої людини, сприймати смислові відтінки його внутрішнього світу і поглянути на обставини очима співбесідника, необхідно виробити, перш за все, у себе позитивне самовідношення (А. Н. Алексєєва (1983), А. М. Ахмедханов (1983), В. С. Мерлін (1986)). Тому дуже поважно в стінах вузу формувати у майбутніх та діючих викладачів позитивне самовідношення, оскільки багатство, різносторонність і емоційна насиченість педагогічної діяльності вимушують викладача пильно вивчати себе як професіонала. Слід підкреслити, що при розвитку професійної свідомості відбувається не лише усвідомлення тих або інших професійно значимих якостей особистості, але і формується певне самовідношення (позитивне або негативне). Викладач переживає почуття задоволеності або незадоволеності своєю працею, емоційно переживає відповідність «образу Я» ідеальному образу себе як професіонала. У зв'язку з чималою понятійною нестійкістю

структури самовідношення з опорою на теорію цілісної свідомості викладача можна запропонувати структуру самовідношення на базі більш узагальнених концептуальних підходів: «Я» як реальність, «Я» як цінність і «Я» як можливість (Л. В. Давіденко, 2006) (рис. 1).

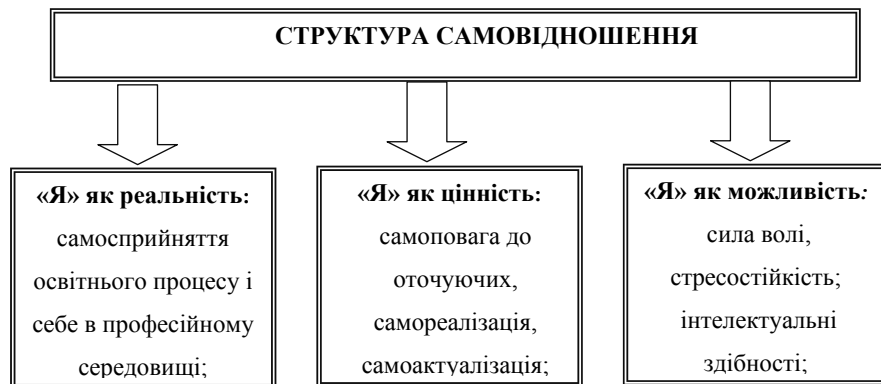

Рис. 1. Схема структури самовідношення (за Л. В. Давіденко)

Макроструктура «Я як реальність» характеризує сприйняття викладачем освітнього процесу, себе в реальній дійсності професійного освітнього середовища. «Я як цінність» — характеризує соціально значимі чинники самовідношення суб'єкта освіти. «Я як можливість» — показує мотиваційно-прогностичні чинники позитивного самовідношення [4, с. 131–132]. Відповідно до структури самовідношення нами розроблена модель розвитку позитивного самовідношення у викладача ВНЗ (рис. 2).

В основу цієї моделі покладена стратегічна спрямованість професійної діяльності викладача ВНЗ, яка включає: вимоги державного освітнього стандарту, соціуму і освітніх установ до особистості викладача, вирішення проблеми підготовки викладача нового типа професійної свідомості, розвинутих особистісних професійних якостей з високим рівнем рефлексивно-критичного мислення. Систематизуючою метою є розвиток у викладача ВНЗ позитивної рефлексії як обов'язкового компонента особистості викладача, що несе гуманізм в професійній діяльності.

Запропонована модель містить основні умови розвитку позитивного самовідношення викладача ВНЗ. До них відносяться: мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційний і особистісні якості викладача. Особлива увага приділяється таким загальним здібностям викладача, як інтелектуальні, рефлексивні, когнітивні і спеціальні, які реалізуються в професійній діяльності, і ті, які формують професійну свідомість: проєктні, комунікативні, конструктивні, педагогічні та ін. Прояв міри самосвідомості викладача може фіксуватися рівнями: позитивний, негативний, високий, середній, низький, а також адекватний, неадекватний.

Спираючись на розроблену модель розвитку позитивного самовідношення у викладача ВНЗ, нами запропонована технологія його розвитку при підготовці і в професійній діяльності викладача (рис. 3).

Рис. 2. Модель розвитку позитивного самовідношення у викладача ВНЗ

Основні напрями, через які здійснюється технологічний процес, що дозволяє розвивати позитивне самовідношення викладача, складається з наступних взаємопов'язаних етапів.

Діагностичний етап — направлений на вивчення рівня сформованості суб'єктивного самовідношення викладача до професійної діяльності. Вивчаються: міра реалізації акмеограми викладача, результати його атестації, рівень комп'ютерної компетентності, когнітивні і емоційно-вольові якості. Важливе значення має відношення викладача до наукової і інноваційної діяльності.

В зв'язку з цим аналізується коло наукових інтересів викладача, результати його наукової роботи, наявність розробки авторських програм і навчальних посібників за предметами, що викладаються.

Відношення викладача до інноваційної професійної діяльності носять суто суб'єктивний характер. Це вимагає сформованості у викладача інноваційного мислення на рівні інноваційної рефлексії.

На основі проведеного діагностичного дослідження, викладач складає якісний опис своїх позитивних і негативних якостей, що виражають професійну свідомість і його самовідношення до професійної діяльності.

Організаційно-діяльнісний етап дозволяє врахувати результати діагностики з метою складання програми корекції розвитку позитивного самовідношення викладача до професійної діяльності. Це один із складних етапів в професійній діяльності, який направлений на розвиток професійної свідомості викладача і його провідного компонента самовідношення. Він має декілька напрямів:

1. **Мотиваційний напрям** — передбачає розвиток позитивних мотивів і установок в когнітивній, емоційно-вольовій, поведінковій, соціальній і професійній сферах діяльності викладача. Цей напрям безпосередньо бере участь у зміні професійної свідомості викладача і його провідної категорії самовідношення. Формується самовпевненість, самоінтерес до професійної діяльності, самоцінність як викладача. Викладач працює над своїми когнітивними і емоційно-вольовими якостями, виробляючи саморозуміння своєї діяльності, формується самоповага і позитивне відношення до інших як учасників його успішної професійної діяльності.

2. **Психолого-педагогічний** напрям — допомагає викладачеві ефективніше реалізовувати провідні принципи організації процесу навчання студентів, впроваджувати їх в систему викладання, що склалася, намічати етапи розвитку і виховання студентів, піклуватися про вдосконалення навчального процесу, виробляти позитивне відношення до інших важливих співучасників професійної діяльності викладача. Цей напрям дозволяє розвивати професійну свідомість в безпосередній професійній діяльності і такі компоненти, як самосприйняття, емоційний комфорт, моральна стійкість, внутрішня чесність.

3. **Методичний** напрям тісно взаємозв'язаний з психолого-педагогічним і розділені умовно. Обидва цих напрями ефективно розвивають професійну свідомість викладача і ведучий його компонент самовідношення в безпосередній професійній діяльності: формування образу діяльності, методів,

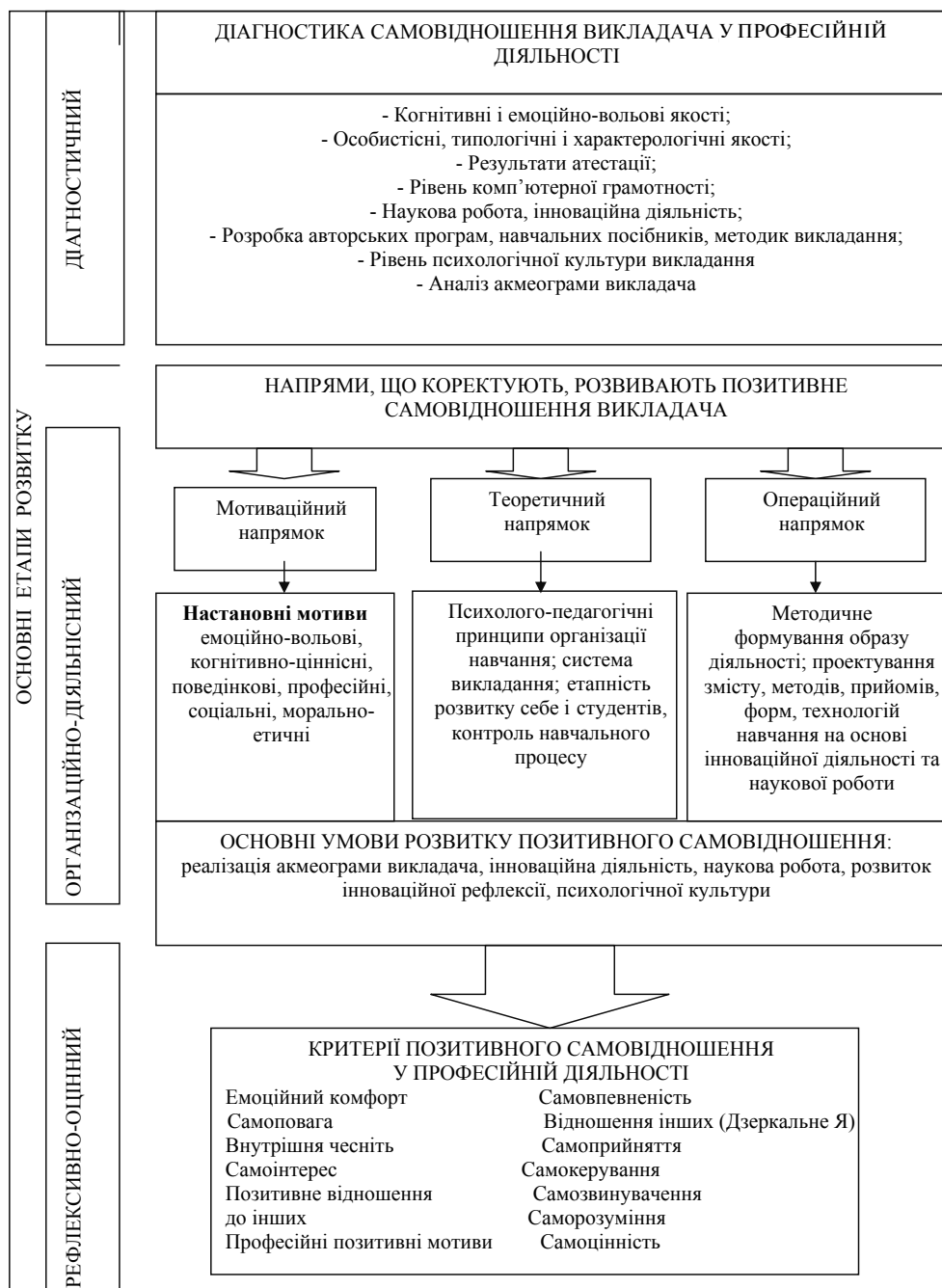

Рис. 3. Схема розвитку позитивного самовідношення викладача ВНЗ в професійній діяльності

прийомів, технологій навчання, проектування змісту предмета, що викладається, формування наукового образу мислення свого і студентів, вироблення інноваційної рефлексії, впровадження інноваційних технологій, форм і методів навчання, реалізація психологічної культури викладача. Даний напрям розвиває такі категорії професійної свідомості, як самокерування, самоповага, відношення до інших. Посилюється контроль інших, зокрема, діяльності студентів, і в зв'язку з цим викладач жорсткіше здійснює самоконтроль, самозвинувачення, прагне до саморозуміння.

Таким чином, рефлексивно-оцінний етап дозволяє на основі проведеного дослідження виділити наступні критерії оцінювання позитивного самовідношення викладача як компонента професійної свідомості, який найбільш розвивається в безпосередній викладацькій діяльності: на основі позитивного відношення до інших, розуміння відношення інших до себе розвивається самоповага, самоінтерес, самовпевненість, самоприйняття, самоцінність, саморозуміння, самокерування поведінкою, самоприйняття.

Розроблена нами теоретична модель самовідношення і сконструйована на її основі процесуально-діяльнісна схема технології розвитку самовідношення викладача ВНЗ дозволяє розвивати позитивне самовідношення як майбутнього педагога, так і професіонала — викладача.

У ряді вузів України нами досліджувалися наступні групи респондентів: магістри, майбутні викладачі (114 чоловік); молоді викладачі, стаж роботи до 5 років (109 чоловік); викладачі із стажем роботи від 5 до 10 років (112 чоловік) і викладачі із стажем роботи понад 10 років (107 чоловік). Всього у дослідженні прийняло участь 442 респонденти. У дослідженні було використано наступні методики: «Методика дослідження самовідношення (МДС С. Р. Пантілеєва)»; «Соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймона» [10, с. 457–465].

Студенти-магістри і викладачі підбиралися за принципом викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ, оскільки ми вважаємо, що, з одного боку, до цих викладачів пред'являються високі вимоги відносно морально-етичних якостей, а з іншого боку, вони самі покликані розвивати гуманні особистісні якості у студентів, тому в професійній діяльності ці викладачі потребують постійної корекції особистісних якостей через освітні вимоги вищої школи, які постійно змінюються. Ці викладачі працюють на кафедрах філософії, психології, педагогіки, історії, слов'янської та іноземної філології.

На першому етапі діагностики було виявлено, що магістри і молоді викладачі відрізнялися від двох інших груп за наступними параметрами: самовпевненість, мали утруднення в професійній діяльності (41,3 %), слабо розвинені механізми рефлексії (34,5 %). У той же час інтереси до інноваційної діяльності, інноваційних технологій навчання (64,6 %), до наукових розробок (67,9 %) виявилися більшою мірою, чим в групах викладачів з великим досвідом роботи.

Третя група викладачів (стаж роботи від 5 до 10 років) проявляли високий інтерес до самоактуалізації (83,7 %), саморегуляції психічного стану (81,2 %), активно розвивали самостійність (86,4 %), прийняття себе

іншими, відчували емоційний комфорт (91,3 %), намагались подолати внутрішню конфліктність (78,6 %). У групі викладачів вище 10 років самовідношення до професійної діяльності виявлене неоднозначне. Ряд викладачів досягли високого позитивного самовідношення як до себе, так і до інших (61,7 %), проявляли високий рівень самоконтролю (64,1 %). Ці викладачі проявляли позитивне самовідношення до наукової діяльності і впровадження інноватики у навчальний процес. Але у декількох викладачів спостерігалось емоційне вигорання (12,5 %), деформація когнітивних і емоційно-вольових якостей особистості (8,3 %).

Проведені дослідження свідчать про те, що кожна група викладачів потребує особливого підходу до розвитку і корекції професійної свідомості і його ведучого компонента — самовідношення.

Згідно з виявленими якостями та рівнями розвитку самовідношення викладачів для кожної групи досліджуваних була розроблена корекційна програма, яка була направлена на сприяння успішної соціально-психологічної адаптації магістрів — майбутніх викладачів та молодих викладачів (до 5 років): розвиток позитивних взаємовідношень з іншими, формування стресостійкості, зниження внутрішньої конфліктності, розвиток позитивного відношення до себе і інших, зміна негативних мотиваційних установок на позитивні. У третій групі викладачів (від 5 до 10 років) на тренінгових заняттях увага приділялась підвищенню наступних показників: самовпевненість, самокерування, самоцінність. У групі викладачів з досвідом роботи вище 10 років використовувались тренінги різного напрямку. З рядом викладачів займались корекцією деформації їх особистісних якостей та зниженням емоційного вигорання. Більшість викладачів удосконалювала якісні показники своєї професійної свідомості і його ведучого компонента — самовідношення. Таким чином, дослідження показало, що розвиток та корекція самовідношення викладачів ВНЗ дозволяє ефективно розвивати їх професійну свідомість.

Висновки

1. Розвиток професійної свідомості майбутніх викладачів та професіоналів розгортається в процесі професійної підготовки та професійної діяльності викладачів.

2. В процесі розвитку професійної свідомості викладачів ВНЗ особливе значення має його ведучий компонент самовідношення, який виступає базовим в процесі трансформації відношення в професійну свідомість, що забезпечує подолання викладачем утруднень в професійній діяльності.

3. Теоретико-методологічний аналіз проблеми, розробка моделі та технології розвитку самовідношення викладача ВНЗ на етапі підготовки і в професійній діяльності, проведені експериментальні дослідження з викладачами з різним досвідом роботи, дозволяють стверджувати, що в ході застосування корекційних вправ і практикуму рефлексії розвиток професійної свідомості і його ведучого компоненту — самовідношення у викладачів різних груп професійного досвіду значно покращився. Психокорекційні методики і практикум рефлексії дозволили знизити такі показники, як самозвинувачення, внутрішній конфлікт, та покращили самовпевненість,

самокерування, самоцінність, самосприйняття, самоповага, емоційний комфорт.

4. Апробація технології розвитку самовідношення як компонента професійної свідомості показала важливість всіх її етапів: діагностичного, організаційно-діяльничого та рефлексивно-оціночного.

5. Дослідження проблеми розвитку позитивного самовідношення викладача ВНЗ показує, що вживання інноваційної психолого-педагогічної орієнтації освітнього процесу направлено на розвиток високого рівня професійної свідомості викладача і підвищує його компетентність у всіх сферах професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская — М., 1986. — 327 с.
2. Асмолов А. Г. По ту сторону сознания: методологические проблемы неклассической психологии / А. Г. Асмолов. — М.: Смысл, 2002. — 480 с.
3. Бондаренко А. Ф. Задачи исследования профессионального сознания психолога-практика / А. Ф. Бондаренко, Н. А. Кучеровская // Матер. Всеук. наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи». — Тернопіль, 2003. — 264 с.
4. Давиденко Л. В. Формирование самоотношения личности учителя в вузе / Л. В. Давиденко // Гуманитарные и социально-экономические науки. Спецвыпуск «Педагогика». — Ростов-на-Дону: ИПО РГПУ, 2006. — № 2. — С. 129–136.
5. Исаев Е. И. Становление и развитие профессионального сознания будущих педагогов / Е. И. Исаев, С. Г. Косарецкий, В. И. Слободчиков // Вопросы психологии. 2000. — № 3. — С. 35–47.
6. Максименко С. Д. Развитие психики в онтогенезе: В 2 т. Т. 1: Теоретико-методические проблемы генетической психологии. — К.: Форум, 2002. — 319 с.
7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. — М., 1996. — 487 с.
8. Одерій Л. П. Оцінка в міжнародній системі освіти: Методологія та інструментарій: Монографія / Л. П. Одерій. — К.: ІСДО, 1995. — 196 с.
9. Підласий І. П. Педагогічні інновації / І. П. Підласий, А. І. Підласий // Рідна школа. — 1998. — № 2. — С. 3–4.
10. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Учебное пособие / Д. Я. Райгородский. — Самара: БАХРАХ-М, 2002. — С. 457–465.
11. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. — СПб.: Питер, 2003. — 512 с.
12. Семиченко В. А. Моделирование структуры педагогической деятельности / Семиченко В. А. — КДГІ — Ялта: НМЦ «Надія», 2000. — 76 с.
13. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. — М.: МГУ, 1983. — 286 с.
14. Третьяченко В. В. Управлінські команди: методологія та теорія, формування і розвиток: Монографія / В. В. Третьяченко. — Луганськ: Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2004. — 300 с.
15. Чепелева Н. В. Проблемы психологической герменевтики: Монографія / Н. В. Чепелева. — К.: Міленіум, 2004. — 276 с.
16. Шевченко Н. Ф. Професійна свідомість: специфіка психологічного явища / Н. Ф. Шевченко // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія. — 2005. — № 14. — С. 98–106.

О. Гульбс

кандидат психологических наук, доцент,
Краматорский экономико-гуманитарный университет

**САМООТНОШЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
СОЗНАНИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Резюме

В статье рассматривается проблема развития самоотношения преподавателя вуза как компонента его профессионального сознания. Раскрывается содержание и направления развития профессионального сознания и самосознания преподавателя, описаны модель и технология развития самоотношения у преподавателя высшей школы на этапе профессиональной подготовки и профессиональной деятельности в вузе.

Ключевые слова: «Я-концепция», профессиональные отношения личности, профессиональное сознание, самосознание, самоуправление, самоотношение, самооценочность, саморазвитие, самоинтерес, самопонимание.

O. Gulbs

candidat of psychological sciences, associate of professor,
Kramatorsk economic-humanical institute

**SELFRELATION AS COMPONENT OF PROFESSIONAL
CONSCIOUSNESS OF TEACHER OF HIGHER SCHOOL**

Summary

The problem of development of selfrelation of teacher of INSTITUTE of higher as компонента of his professional consciousness is examined in the article. Maintenance and directions of development of professional consciousness and consciousness of teacher opens up, a model and technology of development of selfrelation for the teacher of higher school is described on the stage of professional preparation and professional activity in INSTITUTE of higher.

Key words: «I-conception», professional relations of personality, professional consciousness, consciousness, self-government, selfrelation, selfvalue, selfinterest.